

U konačnici riječ je o nizu inovativnih i zanimljivih čitanja povijesti hrvatske dječje književnosti koje nam je ponudio Berislav Majhut. Autor je otvorio posve drugačiji periodizacijski model, krenuo je od nakladnika i čitateljske publike te njihova utjecaja na razvoj dječje književnosti, pritom uvažavajući povijesni i društveni trenutak te kulturni kontekst u kojem se tada nalazila hrvatska dječja književnost. Čini se kako je uspio zaviriti u većinu „bijelih područja“ i interpretirati „crne rupe“, spomenute neupitne istine o hrvatskoj dječjoj književnosti koje zamućuju jasan pogled na njezinu povijest, sputavajući i razumijevanje sadašnjosti i budućnosti te ih u prvom redu razumijevajući kao rezultate ideološkoga teksta i konteksta u razvitku hrvatske dječje književnosti. Majhutova čitanja definitivno mijenjaju vizuru gledanja na hrvatsku dječju književnost, nude nove poticaje, nesebično otvaraju golema još neistražena područja, pritom upozoravajući na društvene i ideološke turbulencije kroz koje je prolazila hrvatska dječja književnost, a koje su ostavile golem trag u tekstovima hrvatske dječje književnosti, ali i u tekstovima o hrvatskoj dječjoj književnosti. Riječ je o knjizi koja je u nacionalnom istraživačkom prostoru bila iznimno potrebna, u prvom redu u kontekstu osnaživanja njezine opće pozicije, ali i potvrđivanja dječje književnosti kao neovisnoga područja istraživanja. Budućim istraživačima Berislav Majhut poručuje da ideologiju jednostavno ne mogu izbjeći jer je sveprisutna, no dužni su je amortizirati, odnosno „nadići sebe i svoju osobnu naklonost te učiniti taj nužni partikularitet što općenitijim“ (47), ali se ipak ne smiju preplašiti veličine zadatka koji pred njih postavlja hrvatska dječja književnost nego se trebaju naoružati strpljenjem i hrabrošću pri hvatanju u koštac s novim izazovima koji im predstoje.

Iza kulisa hrvatske poratne dječje književnosti u Jugoslaviji

Berislav Majhut i Sanja Lovrić Kralj. 2022. *Naša dječja književnost. Hrvatska dječja književnost u Jugoslaviji 1945. – 1955.* Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. 296 str. ISBN 978-953-169-498-8.

Ivana Milković, Vladimira Rezo

Autorski dvojac Majhut - Lovrić Kralj poklonio je hrvatskoj čitateljskoj publici knjigu koja je silno nedostajala cjelokupnoj javnosti, ponajprije istraživačima i predavačima dječje književnosti. Postojala je golema praznina u pregledu dječje književnosti, u samom polazištu i nosivim stupovima cijele konstrukcije današnjega poimanja dječje književnosti i svega što ona dotiče, u odgojno-obrazovnom i širem kulturnom kontekstu. Izlaskom ove knjige istraživači su dobili uporište, riznicu podataka i znanja na koju se mogu osloniti.

Svojevrsni predgovor, nazvan „Crnkovićeve oporuka“ (9–23), nedvojbeno pokazuje da se autori itekako oslanjaju na znanstvenu ostavštinu Milana Crnkovića istovremeno polemički propitujući svaku postavku. U njihovu je fokusu jedan od posljednjih Crnkovićevih radova, *Neki problemi i zadaće znanstvenog istraživanja i promocije dječje književnosti u Hrvatskoj danas*. U njem je Crnković podsjetio na (ponekad još aktualnu) borbu hrvatske dječje književnosti za priznanje vlastitoga postojanja, uz popis zadataka koje bi trebalo obaviti u nadolazećem vremenu. Jedna od najvažnijih zadaća nužna je reinterpretacija korpusa hrvatske dječje književnosti od 1945. do 1990. godine - stoga Crnkovićev članak

predstavlja izravan poticaj novomu usustavljenju hrvatske dječje književnosti u Jugoslaviji. Unatoč neospornu poštovanju prema Crnkovićevu veliku doprinosu problematici, autori su objektivni, detaljni, rigorozni u znanstvenom propitivanju postavljenih teza te mjestimice i kritični, sve kako bi rezultat njihova istraživanja zadržao vjerodostojnost i objektivnost.

U poglavlju „Hrvatska dječja književnost i jugoslavenska dječja književnost“ (25-77) razmatra se odnos dviju književnosti u kontekstu jezičnih, povijesnih, kulturnih i političkih tema. Ideja jugoslavenske književnosti promatra se u trima etapama: pripremnoj, koju datiramo godinom 1850. i objavljivanjem *Maloga tobolca raznog cvětja za dobru i pomnjivu mladež naroda srbsko-ilirskoga Ivana Filipovića*, slijedi razdoblje prve Jugoslavije te posljednje, razdoblje komunističke Jugoslavije. U prvoj je dionici ideja jugoslavenske književnosti predstavljala oružje za borbu protiv pretjerane mađarizacije i germanizacije književnosti u okviru tadašnje Austro-Ugarske Monarhije, u drugoj dionici ona ostaje mutna i neostvarena ideja unatoč postojanja jedinstvene države, dok je u trećoj prijetila objektivna opasnost ostvarenja umjetnoga koncepta jugoslavenske dječje književnosti, generiranoga konstrukcijama nekoliko autora (Ljudevit Krajačić, Branko Ćopić, Mira Alečković, Grigor Vitez, Zlata Pirnat Cognard). Umjesto stapanja u jedinstvenu dječju književnost s ostalim jugoslavenskim književnostima, hrvatska je dječja književnost sačuvala samostalnost zahvaljujući Milanu Crnkoviću i povoljnim društveno-povijesnim okolnostima u vrijeme hrvatskoga proljeća.

Drugo se poglavlje knjige, „Izgradnja dječje književnosti u jugoslavenskoj prvoj petoljetki“ (79-106), dotiče i odgojno-obrazovnog aspekta. U prvi se plan postavlja politička obojenost dječje književnosti, ili bolje reći polazište, početna točka. Riječ je o prvim poratnim godinama kada su prepoznate mogućnosti uspješnoga ideološkoga usmjeravanja putem obrazovanja, ne samo djece, već prije svega „pravilnoga obrazovanja“ učitelja. Zabrana djelovanja veliku broju hrvatskih književnika popraćena je nestankom (nepodobnih) književnih vrsta tih godina. Prisutna je i nesmiljena cenzura, retuširanje i prilagodba književnih djela zapadnih književnika kako bi pomogla u izgradnji novoga jugoslavenskoga društva. U situaciji krajnjega deficita književnih djela za djecu, logično je bilo posegnuti za sovjetskom literaturom. Prema riječima Zlatka Crnkovića, u početnom ili prijelomnom razdoblju nekoga društva prijevodna književnost igra snažnu ulogu. Poglavlje pokušava dati odgovor na pitanje kako se sovjetska dječja književnost izgubila s naše prevoditeljske scene i uglavnom je usmjereno prema prikazu triju razdoblja recepcije sovjetske književnosti u Hrvatskoj i Jugoslaviji: 1. razdoblje snažne sovjelizacije jugoslavenske dječje književnosti od 1945. do 1948. godine; 2. razdoblje hlađenja odnosa Jugoslavije i SSSR-a (1949. - 1950.); 3. razdoblje nakon 1951. godine kada se broj prijevoda sovjetskih djela drastično smanjuje - za destalinizaciju tijekom posljednjih dvaju razdoblja specifično je cenzuriranje sovjetskih dječjih djela: brisanje nekoliko riječi ili rečenica iz djela briše i neželjeni kontekst te iz vidokruga odvodi neželjene osobe, poput Staljina, nekoć diviniranoga, potom omraženoga. Analizom tih triju razdoblja Majhut i Lovrić Kralj na zanimljiv i vrlo razumljiv način prevladavaju zrakoprazan prostor od kraja rata do 1956. godine - točke od koje počinju književnoteorijska razmatranja o tom razdoblju, najčešće štura i pejorativna - pokazuju prešućeno vrijeme i njegovu ovisnost o društveno-političkim prilikama.

Treće poglavlje, „Slika djeteta u dječjoj književnosti pedesetih godina 20. stoljeća u socijalističkoj Jugoslaviji“ (107–150), tematizira dvije dijametralno suprotne i međusobno isključive paradigme djeteta u književnim djelima: herojskoga djeteta i stanovnika dječje republike. Prva je nastala u vrijeme rata, a u poraću se promijenila u paradigmu djeteta udarnika koji s odraslima sudjeluje u izgradnji zemlje. Drugu paradigmu možemo pratiti od 1950-ih. U okviru dviju vizija djeteta autori analiziraju ulogu škole i izvanškolskih aktivnosti, posebice Saveza pionira u oblikovanju poratnih generacija djece. Vrlo su zanimljiva potpoglavlja o književnim manifestacijama dviju paradigmi, a posebno su važni zaključci na kraju poglavlja o nastanku paradigmi i o okolnostima uslijed kojih je bila moguća njihova kohabitacija.

U četvrtom se poglavlju, „Josip Pavičić i socrealistički dječji roman“ (151–178), raščlanjuje poetika jednoga od najobjavljanijih autora dječje književnosti nakon 1945., Josipa Pavičića. U romanima *Poletarci*, *Djeca majke zemlje*, *Radost mladog pokoljenja* i *Knjiga o davnini* detektiraju se Ždanovljeva načela književnosti socijalističkoga realizma: raskid s tradicijom, fokusiranje na stvarnost, odgojna uloga, izrastanje na temeljima rata i revolucije te dominacija vrijednosti idejnosti i partijnosti.

Analiza u poglavlju „Žanrovska struktura hrvatske dječje književnosti u desetljeću nakon Drugog svjetskog rata“ (179–204) pokazala je kako je dječja književnost u poraću nastojala stvoriti „novu tradiciju“ te se u potpunosti odmaknuta od prijeratnih dječjih djela. Također, pokazalo se da je prevladavajuća književna vrsta u prvim godinama nakon rata poezija, i to poezija specifične strukture i uloge: poeme za čitanje, u početku isključivo s temom iz Narodnooslobodilačke borbe te recitacije za izvođenje na priredbama. Ne stoji, dakle, tvrdnja da je razdoblje od 1933. do 1955. godine doba Mate Lovraka kako su to u knjizi *Povijest hrvatske dječje književnosti do 1955.* iznijeli Milan Crnković i Dubravka Težak, no njome su autori „pod isti kišobran“ stavili razdoblje između dvaju ratova i neposredno poraće i tako zapravo sačuvali i obranili ideju o kontinuitetu hrvatske dječje književnosti ne pristajući na raskid s tradicijom i na ideju da povijest dječje književnosti započinje s 1945. godinom.

Poglavlje o filmu, „Hrvatska dječja publika i film“ (205–241), osvjetljuje sraz između onoga što se forsira, a nije osobito zanimljivo ni poželjno (sovjetski film) i onoga što je neutaživi predmet želje (američki film). Unatoč pokušajima da se limitira utjecaj „amerikanada“ i „limunada“, gledateljstva je kudikamo više na projekcijama zapadnjačkih filmova. Prijelomnica je svakako bila 1950. godina kad se počinje prikazivati znatan broj američkih filmova. Iz napisa mjerodavnih jasno je da nisu samo tema i sadržaj filma ono što mladi gledatelji saznaju o zapadu nego ih posebno brine okvir te radnje, sociološka i kulturna slika, svi oni detalji koji su golicali maštu i koje su djeca i mladi rado kopirali. Stoga ne čudi zamjetan utjecaj filmova na svakodnevni život djece: na modu, ponašanje, igre te na sakupljačku supkulturu.

Zadnje, sedmo poglavlje „Glad za pripovijedanjem i početci televizije“ (243–267) zorno pokazuje da su početci televizije u Hrvatskoj, odnosno Jugoslaviji, povezani s postojanjem neutažive gladi za pripovijedanjem i viškom slobodnoga vremena gradskoga stanovništva. Sociokulturne razlike američke i jugoslavenske televizije predstavljene su vrlo zorno i slikovito, a zanimljivo im je zajedničko nesnalaženje stručnjaka u pitanjima štetnoga

utjecaja televizije na djecu. Naposljetku, vrlo je zanimljiv i prikaz medija koji su pomogli televiziji u njezinu „odrastanju“, „osovljavanju na vlastite noge“.

Konačnoj ocjeni knjige važno je dodati da njezini autori ne samo da pronalaze pitanja na koja je nužno odgovoriti, već te odgovore neumorno traže i hrabro ih izgovaraju. Pored neupitnoga popunjavanja činjeničnoga ambisa o dječjoj književnosti u prvih deset godina nakon Drugoga svjetskoga rata, pored sukusa dosad nigdje objedinjenih činjenica, jer ova knjiga doista jest pravi, monumentalni kovčeg s blagom silnih podataka o dječjoj književnosti u poratnom vremenu, ona je i mogućnost novoga uvida, nove fokalizacije, jedna faceta više. Brojni su sitni „izleti“ u kontekstualizaciju matične priče u vidu malih rukavaca koji istječu iz glavnoga narativnoga toka. Nikad ne odvođe čitatelja predaleko od glavnoga narativa, ali poput pregršta krijesnica dodatno osvjetljavaju put kojim on kroči.

Recimo na kraju i nešto o jeziku i stilu kojima je knjiga napisana. Stil je jednostavan, svima razumljiv, „pitak“, vrlo „prohodan“, a onda mjestimice i iskričav. U ozbiljnoj knjizi dvoje ozbiljnih autora nerijetko nailazimo na prave male jezične dragulje. Takve stilski obilježene lagune mjesta su koja čitatelja posebno vežu, prizivaju na suradnju. Ima tu mjestimice ironije na koju se naprosto morate osmjehnuti, poput one u komentaru na članak koji prepričava lamentiranje londonskoga časopisa o štetnom utjecaju televizije – godina je 1954. i televizija još nije stigla na naše prostore: „Mirno naslonjeni na plot mogli smo spokojno promatrati očekujući da se svakog časa susjedi, zapadni kapitalisti, zahvaljujući između ostalog izloženosti njihove djece pogubnom utjecaju televizije počnu pretvarati u polje rotkvice. Mi smo bili na sigurnom“ (248).

Također su zanimljiva retorička pitanja, njihov nemali broj. Iako ta pitanja ne traže odgovor, često postižu da je njima konzument ulovljen, uvučen, naprosto „usisan“ u tekst, odgovara i sudjeluje. Takav je tip diskursa, semantički puno narativno tkanje dodatno stilski oplemenjeno, „dodana vrijednost“ ove knjige.

Prijevodi dječje književnosti između teksta i konteksta

Jan Van Coillie i Jack McMartin, ur. 2020. *Children's Literature in Translation. Texts and Contexts*. Leuven: Leuven University Press. 278 str. ISBN 9789461663207.

Nataša Pavlović

Urednička knjiga Jana Van Coilliea i Jacka McMartina *Children's Literature in Translation. Texts and Contexts*, objavljena 2020., izuzetno je važno djelo za područje traduktologije posvećeno istraživanju prijevoda dječje književnosti. Knjiga se sastoji od četrnaest poglavlja i okuplja ukupno sedamnaest autora, među kojima su i etabrirana imena znanstvenika koji već dugi niz godina proučavaju prijevode dječje književnosti poput Gillian Lathey, Emer O'Sullivan i samoga suurednika knjige Jana Van Coilliea. Kao poticaj za objavljivanje ove vrijedne knjige poslužio je međunarodni znanstveni skup održan u Bruxellesu i Antwerpenu 2017. no, kako ističu sami urednici, svako poglavlje ima svoj „teorijski i empirijski potpis“ (11) odnosno nudi vlastitu perspektivu istraživanju prijevoda dječje književnosti.

Knjiga je podijeljena u dvije velike cjeline, svaka od kojih obuhvaća po sedam poglavlja, a temi proučavanja prijevoda dječje književnosti pristupa se kroz prizmu pojmova „teksta“ i